

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/29, p. 251-270

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12283>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

Referees/Hakemler: Prof. Dr. Aysu AKALIN –
Doç. Dr. Burhan KILIÇ – Yrd. Doç. Dr. İsmail ÇALIK –
Yrd. Doç. Dr. Yeliz PEKERŞEN

This article was checked by iThenticate.

1939 DEPREMİ İLE AFET YERİ OLAN ERZİNCAN'IN HÜZÜN TURİZMİ POTANSİYELİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Arzu GÜNCÜ* - Erkan GÜNEŞ**

ÖZET

Yapısal yıkımlar, ekonomik ve sosyal kayıplarla ölüm ve trajediye neden olan doğal afetler ve afetin bıraktığı izler, bir toplum ya da yerleşimin hüznün ve acı içeren tarihi geçmişini ve mirasını oluşturmaktadır. Genel anlamda ölüm, acı ya da dehşet yaratan olayların yaşandığı yerlere yönelik seyahatleri içeren hüznün turizmi, bu miras yerlerini de kapsamaktadır. Anıtlar, müzeler, anma etkinlikleri gibi çeşitli yollarla sunulan duygusal, eğitsel mesajlar ileten bu turizm yerlerine olan ilgi ise her geçen gün artmaktadır. Buna paralel olarak da yeni cazibe merkezleri ortaya çıkmaktadır. Bu çalışma yıkıcı bir depremle, ölüm, acı ve trajedi içeren bir geçmişe sahip ancak bu yönde herhangi bir turizm altyapısı olmayan bir Anadolu kentine dikkati çekmektedir. Çalışma alanını oluşturan Erzincan, 27 Aralık 1939 tarihinde Richter ölçeğiyle 7.9 şiddetinde gerçekleşen bir depremle, yapıların neredeyse tamamının yıkıldığı, nüfusun yarısından fazlasının öldüğü ve çok çeşitli trajik olayların yaşandığı önemli bir kent örneğidir.

Bu çalışma 1939 afetinin izlerini oluşturan anıt, kalıntı ve yerlerinin, temsil ettiği ölüm, acı ve trajedi içeriğiyle incelenmesi, bu yerler üzerinden Erzincan'ın hüznün turizmi bağlamında potansiyelinin değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Bu çerçevede arşiv ve doküman taraması yöntemi ile kentteki hüznün turizmi yerleri tespit edilmiş ve Seaton (1996) tarafından yapılan "hüznün (dark) turizm tipolojisi" kapsamında sınıflandırılarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda "Yasak Kent", "Şüheda Kabri", "Zelzele Anıtı" ve "Deprem Anıtı"nın hüznün turizmi açısından potansiyel taşıdığı tespit edilmiştir. Belirtilen öneriler doğrultusunda yapılacak uygulamalarla Erzincan'ın hüznün turizmi destinasyonu olarak sunulabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hüznün turizmi, doğal afet yerleri, 1939 depremi, Erzincan.

* Yrd. Doç. Dr. Erzincan Üniversitesi Mühendislik Fakültesi İnşaat Mühendisliği Bölümü, El-mek: arzuguncu@gmail.com

** Yrd. Doç. Dr. Erzincan Üniversitesi Turizm ve Otelcilik Meslek Yüksekokulu Seyahat-Turizm ve Eğlence Hizmetleri Bölümü, El-mek: egunes@erzincan.edu.tr

**A RESEARCH ON THE DARK TOURISM POTENTIAL OF
ERZINCAN- THE DISASTER PLACE WITH THE EARTHQUAKE
IN 1939**

ABSTRACT

Structural demolitions, natural disasters causing the economic and social loss, death and tragedy, and the traces of disaster create the historical past and heritage of a society or settlement containing sadness and pain. Dark tourism, which includes travels to places where events of death, pain or terrifying events take place in general, includes even these heritage sites. Interest in these dark tourism sites, which transmit emotional and educational messages delivered in various ways such as monuments, museums, commemoration events, is increasing day by day. Accordingly, new centres of attraction are emerging. This study draws attention to an Anatolian city, which has a history of death, suffering, and tragedy with a destructive earthquake but has no tourism infrastructure. Erzincan, which constitutes the study area, is an important example of the city, where an earthquake- of 7.9 magnitudes with the scale of Richter- destroyed almost all the structures on December 27, 1939, more than half of the population died and many tragic events were experienced.

In this present study, it was aimed to investigate the monuments, remains and places forming the traces of 1939 disaster and representing death, suffer and tragedy; evaluate the dark tourism potential of Erzincan relevant to these places. In this context, the dark tourism places in the city were determined by archive and document scanning method, and analysed through classifying with the 'dark tourism typology' by Seaton (1996). It was determined that the "Forbidden City", "Şüheda Tomb", "Zelzele Monument" and "Earthquake Monument" had a potential in terms of dark tourism in the direction of the findings obtained. With the applications according to the mentioned recommendation, it was concluded that Erzincan could be presented as a destination of dark tourism.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction

Structural demolitions, natural disasters causing the economic and social loss, death and tragedy, and the traces of disaster create the historical past and heritage of a society or settlement containing sadness and pain. Dark tourism, which includes travels to places where events of death, pain or terrifying events take place in general, includes even these heritage sites. Interest in these dark tourism sites, which transmit emotional and educational messages delivered in various ways such as monuments, museums, commemoration events, is increasing day by day. Accordingly, new centres of attraction are emerging.

This study draws attention to an Anatolian city, which has a history of death, suffering, and tragedy with a destructive earthquake but has no

tourism infrastructure. Erzincan, which constitutes the study area, is an important example of the city, where an earthquake- of 7.9 magnitudes with the scale of Richter- destroyed almost all the structures on December 27, 1939, more than half of the population died and many tragic events were experienced. In the city, where the disaster changed the settlement, while the place, space and monuments having the traces of disaster constitute the bearers of the past, appear to have survived to live their present destiny or deprived of their heritage value. From that point, in the study, it was aimed to investigate the monuments, remains and places forming the traces of 1939 disaster and representing death, suffer and tragedy; evaluate the dark tourism potential of Erzincan relevant to these places.

Method

The qualitative research method based on archive and document scanning was applied in the study. The data were obtained from written and visual documents consisting of newspapers, magazines, books, articles, and internet sources related to the 1939 earthquake and on-site observations of researchers. In this context, a conceptual framework was established through the literature search for the evaluation of dark tourism, dark tourism places, and post-disaster places within the scope of dark tourism. Then, with a detailed document and archive review, the social death and tragedy, which occurred in the city during and after the earthquake, were identified and the places representing this tragedy were identified. These places were classified within the scope of "dark tourism typology" developed by Seaton (1996), and analysed with the death and tragic events they included and the dark tourism potential of the city of Erzincan was revealed through the existing places. The "mass or individual sites of death after the time of destruction" in this classification were classified under two headings as **mass death and tragedy places;** "burial sites and their monuments" as **cemeteries and monuments** in the study. Because of the fact that there were no places in the city related to "places to be witnessed in the moment of death", "museums where special deaths or symbolic remnants of deaths or material remnants are presented" and "representing death ritual places" any evaluation related to these titles were not made.

Discussion, Conclusion and Recommendations

According to the findings obtained in the study, it is seen that the city constitutes the most important dark tourism potential due to the fact that a significant number of deaths in the original place of disaster, and the structural destruction of the "Forbidden City", where many unusual tragic events were experienced, continued existence of some of the structural remains related to the incident. In this urban area, which was the residential area of the city before 1939, "Station Building", "Taşçı, Çadırcı and Nafiz Pasha Baths" and "Yeni Mosque (İzzet Pasha Mosque)" and "Castle Gate" are the structures which managed to reach the daily physical integrity or as ruins by remaining to be the material traces or witness structures left behind by the disaster after they have managed to reach the daily physical integrity or as ruins. These structures can be evaluated within the context of dark tourism as they managed to transmit

the tragic events of the disaster, information, and emotional sharing to the present.

In addition, the "Earthquake Monument", which contains emotional and educational messages built for the remembrance and memorialisation of disasters and deaths in the "New City" settlement, and the 'Şüheda Tomb', in which some of the deaths in the earthquake were buried in the disaster, placed in 'Forbidden city' and the 'Zelzele (earthquake) Monument' near the tomb are places which offer the potential for particularly indigenous tourists who lost their relatives.

Therefore, the 1939 disaster, which took place 78 years ago in both world and city history, caused an important dark tourism potential for the city of Erzincan, which still have the effects of the disaster as the place of death and tragedy. In this city, where there is a lack of consciousness because of the insufficient traces of disaster, it is significant to present the traces of disaster with the applications to be carried out in accordance with the following recommendations:

- Establishing a disaster museum for educational purposes, in which written and visual evidence from newspapers, videos, photographs and official documents reflecting the 1939 disaster is exhibited.
- The monumentalising and permanentising tragic and extraordinary events which remain their update in the social memory.
- Arranging regular commemorative events and rituals aiming to remember the deaths as well as memorialisation of the disaster.
- Preserving the "Station Gate" and the "Yeni Mosque (İzzetpasha Mosque)", which reflect the dynamic effects of the earthquakes and physical consequences that may be caused by these earthquakes, as the ruins, presenting the "Station Building", which witnessing the disaster and then, became a place of social migration, with the signs of information reflecting this tragedy.
- Presenting the building of the 'Forbidden City' as an open-air museum, which have managed to reach the present, as inclusive for the structures managed to stand until now, and as an urban architectural designs to relate to all the experiences of the disaster.

Keywords: Dark tourism, natural disaster places, 1939 earthquake, Erzincan.

Giriş

20.yy'ın ikinci yarısından itibaren dünyada tarih, hatırlanması gereken anlamlı geçmiş olarak ele alınmakta, geçmişin izleri tabelalar, bilgi panoları, müzeler, anıtlar vb. yollarla kent peyzajı içinde bir miras olarak sunulmaktadır. Ancak miras, bir toplum ya da yerleşim tarihinin değerli bir parçası olarak kutlanabilir ya da en azından kabul edilebilirken tersi bir durumu da içerebilir. Savaş, ırk ya da etnik ayrımcılığa dayanan yıkıcı ve acımasızlık içeren tarihi olaylar ve bu olayların izlerini taşıyan, katliam ve soykırım alanları, savaş esir kampları, sivil ve siyasi hapishaneler gibi bir dizi yer, alan ve kurum (Macdonald, 2009: 1), benzer şekilde yapısal yıkımlar, ekonomik ve sosyal kayıplarla ölüm ve trajediye neden olan büyük ölçekli afetler (Miles, 2014: 19) ve afetin bıraktığı izlerde hüznün ve acı içeren tarihi geçmişi ve mirası oluşturmaktadır (Convery vd. 2014: 2).

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/29

Macdonald (2009:1)'in "karanlık (difficult)", Meskell'in (2002: 558) ise "olumsuz (negative)" olarak tanımladığı bu mirasın temsili olarak yansıma biçimleri ile ilişkili yerlerin korunması konusu ise günümüzün önemli sorunsalları arasında yer almaktadır. Tarih, sosyoloji, mimarlık ve turizm gibi disiplinlerin kendi kavramsal çerçevesi içinde ya da disiplinler arası yaklaşımlarla farklı boyut ve içeriklerle tartışılan miras yerlerinin UNESCO tarafından Dünya miras alanı şeklinde listelenerek koruma altına alınması ya da turist çekim merkezi olarak değerlendirilip "hüzün turizmi" kapsamında sunulması (Macdonald, 2009: 1) ise bu bağlamdaki yaygın uygulamalar olarak dikkati çekmektedir.

Toplumların ya da yerleşimlerin geçmişlerinde yaşadıkları her türlü felaket, terör ve savaş gibi olumsuzlukların ardında bıraktığı izlerin ziyaret edilmesi, böylelikle olayların anımsanması ve yaşatılması, mağdurların anılması gerekçesinden hareketle gelişen (Kama ve Akoğlan Kozak, 2016: 243) hüzün turizmi, genel anlamda ölüm, acı ya da dehşet yaratan olayların yaşandığı yerlere yönelik seyahatleri içermektedir (Stone, 2011: 686). Ders çıkarma ve toplumsal hafızada yer etmesinde etkili olduğu bilinen bu seyahatlerle (Kama ve Akoğlan Kozak, 2016: 241) olayların özgün yerinde dokunarak, hissederek, okuyarak ve öğrenerek yakından deneyimlemesine olanak sağlamaktadır (Powell ve Lankova, 2016: 339). Bu şekilde hafızanın nesilden nesile aktarılması (Kama ve Akoğlan Kozak, 2016: 241) dolayısıyla mirasın korunmasına yönelik katkıları nedeniyle de çağımızın önemli bir turizm türü olarak kabul görürken, turistik formdaki (çekicilik unsuru taşıyan) ölümler, afetler ve zulümlerin çağdaş ziyaretçi ekonomisi içerisindeki yeri de giderek yaygınlaşmaktadır. Bir taraftan seyahatin hüzün tarafına hitap eden seremoniler, etkinlikler, sergiler düzenlenirken diğer taraftan ölüm ve hüzün içeren olaylar müzeler, anıtlar vb. yollarla sunularak yeni cazibe merkezleri ortaya çıkmaktadır (Kužnik, 2015: 320; Sharpley ve Stone, 2009'dan aktaran Stone, 2010). Günümüz toplumlarının ise bu yer ve mekanlara yönelik ilgisi her geçen gün artmakta (Kužnik, 2015:320; Lennon ve Foley, 1999: 46; Korstanje ve Ivanov, 2012: 56) merak, anma, eğitim ve boş vakit geçirme motivasyonları (Yan vd., 2016) ile özellikle savaş, soykırım alanları ve doğal ya da insan kaynaklı afet yerlerine turistik amaçlı seyahatler gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda uzak ya da yakın tarihte meydana gelen deprem, sel, tsunami gibi doğal kaynaklı afetlerle "olumsuz mirasa" sahip birçok yerleşim hüzün turizminin önemli destinasyonları arasında yer almaktadır. M.S. 79'da patlayan Vezüv Yanardağının mezarlığa dönüştürdüğü Pompei kenti, yılda yaklaşık 2.5 milyon ziyaretçi ile İtalya'nın en popüler turistik mekanlarından birini oluşturmaktadır. Benzer şekilde özellikle Birleşik Devletler tarihindeki en ölümcül kasırgalardan Katrina Kasırgası, Valdiva'da 6.000 kişinin öldüğü ve şimdiye kadar kaydedilen en şiddetli deprem olan 1960 Şili depremi ya da 1931'de Çin'de 4 milyon kişinin öldüğü sel felaketi de dünyada tanınmakta ve bu felaket yerleri binlerce kişiyi cezbetmektedir (Fonseca vd., 2016: 2).

Bu çalışmada Richter ölçeğiyle 7.9 şiddetinde yıkıcı bir depremle, ölüm, acı ve trajedi içeren bir geçmişe sahip ancak bu yönde turizm altyapısı olmayan bir Anadolu kentine dikkat çekilmektedir. Çalışma alanını oluşturan Erzincan, 27 Aralık 1939 tarihinde gerçekleşen bu depremle, yapıların neredeyse tamamının yıkıldığı, nüfusun yarısından fazlasının öldüğü ve çok çeşitli trajik olayların yaşandığı önemli bir kent örneğidir. Şiddeti ve sonuçları ile dünya tarihinde kayıtlara bir afet olarak geçen bu deprem ve yaşanan trajik olaylar kentin toplumsal hafızasının önemli bir bileşenidir. Yerleşim alanı tamamen değişen ve farklı bir alanda yeniden inşa edilen kentte, afetin bıraktığı yapısal kalıntılar ile anıtlar, alanlar, mekanlar ise bu hafızanın taşıyıcılarını oluşturmaktadır. Hafıza değeri ile miras yapısı olma özelliği de taşıyan bu mekânsal izlerin çoğu, günümüz modern kent yerleşiminin dışında afetin yaşandığı eski kent coğrafyasında kaderine terk edilmiş ya da bu değerlerinden bağımsız olarak varlığını sürdürmektedir. Oysa 1939 afetiyle kentte yaşanan ölüm ve trajediye tanıklık eden bu yerlerin turizm potansiyelinin tespit edilmesi ve bu bağlamda değerlendirilerek, anma ve eğitim amaçlı sunumu ile tüketilmesinin, hem kentin hüzün içeren geçmişinin korunması hem de bir doğa olayının neden olduğu sonuçların yansıtılmasıyla afetlerin önlenmesi konusunda önemli katkılar sağlaması olasıdır. Bu noktadan hareketle çalışmada, 1939

Turkish Studies

afetinin izlerini oluşturan anıt, kalıntı ve yerlerinin, temsil ettiği ölüm, acı ve trajedi içeriğiyle incelenmesi, bu yerler üzerinden Erzincan'ın hüznün turizmi bağlamında potansiyelinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Böyle bir çalışma ile doğal afet sonrası yerleşimlerde, “yer”in hüznün içeren mirasını oluşturan alanlar ve mekanların hüznün turizmi değerinin belirlenmesi ve bu turizm yoluyla sunulması konusunda farkındalığın oluşturulması hedeflenmektedir.

1. Hüzün Turizmi, Afet ve Afet Yerleri

1.1. Hüzün Turizmi ve Yerleri

Akademik bir inceleme alanı olarak hüznün turizmi, ilk kez 1990'lı yıllarda Lennon ve Foley tarafından, yakın veya uzak geçmişte meydana gelen trajik olayların ve hüznün turizm amaçlı kullanılması anlamında literatürde yerini almıştır (Alaeddinoğlu ve Aliağaoğlu 2007: 217). Bu turizm türü ve ziyaretçi deneyimleri üzerine odaklanan bir çok çalışmada ise kavram “black spots” (kara nokta), “grief tourism” (hüznün turizmi), “disaster tourism” (afet turizmi), (Rojek, 1993) “thanatourism” (Seaton, 1996; 1999; Slade 2003), “morbid tourism”(ölüm turizmi) (Blom, 2000), “war tourism” (savaş turizmi) (Bigley, vd. 2010; Dunkley vd., 2011) ve “atrocitiy tourism” (vahşet turizmi) (Ashworth ve Hartmann 2005; Podoshen ve Hunt, 2011) şeklinde zengin bir tanım tipolojisi ile tartışılmıştır. Ancak bu çeşitlilik içerisinde hüznün turizmi kavramı anlam ve içerik olarak genelde ölüm, acı ve trajedi ile ilişkili yerlere gerçekleştirilen ziyaretleri işaret etmektedir (Farmaki, 2013: 288).

Tarlow (2005: 48)'a göre ise bu ziyaretler özellikle etkileri hala devam eden trajik olaylar ya da tarihi açıdan önemli ölümlerin yaşandığı yerlere yönelik olarak gerçekleşmektedir. Dolayısıyla bir yerleşim ya da topluma özgü trajik, hüznün içerikli tarihi olaylara dayanan “karanlık ya da olumsuz miras” ve unsurlarının anıtlar, müzeler, etkinlikler, sergiler ya da turlar yoluyla sunumu ve tüketimi hüznün turizminin kapsamı içinde yer almaktadır (Stone 2013: 307). Böyle bir yaklaşımla tanımlanan ve Dark Turizm Araştırmaları Enstitüsü (IDTR) tarafından tarihi hafızayı sürdüren, somut ve somut olmayan mirası içeren tarih turizminin bir alt kategorisi olarak (Kužnik, 2015: 322), ölüm ve acı anlarının tekrar yaşanmasıyla geçmişin hatırlanması, bu şekilde tarih bilincinin gelişmesi (Yan, vd., 2016:109) ve ölüm ile hüznün içeren olayların hafızalaştırılmasında önem kazanmaktadır (Wight 2006: 127). Benzer bakış açısıyla Tanaş (2013: 23) kültür veya miras turizmi, Chang (2014: 70) ise özel ilgi turizmi ile ilişkilendirmektedir. Tarih ve miras, turizm ve trajedinin çok katmanlı bir bileşeni olarak değerlendirilen hüznün turizmi, farklı tercihler ve özel anlamda tatmin arayan turistler için savaş, ölüm, doğal afetler gibi birey ve toplum üzerinde derin etkiler bırakan olayların yaşandığı yerlere ziyaret etmeyi ve o atmosferi yaşamayı (Varol 2015, 148), yaşananları anlamayı, olayı yaşayanlarla aynı duyguları paylaşmayı (Kılıç ve Akyurt 2011, 211) ve gerçekleşen olaylardan elde edilen tecrübe ile huzur sağlamayı (Özçelik, 2012: 21) amaçlayan bir turizm türü olarak tanımlanabilir.

Dolayısıyla hüznün turizmi, Dark Turizm Araştırmaları Enstitüsü'nün de işaret ettiği üzere, ünlü kişilerin ölüm, trajedi yerleri ve mezarları, büyük savaşların gerçekleştiği alanlar ile kitlesel ölüm ve hüznün yaşandığı yerleri kapsamına almaktadır (Kužnik, 2015: 322). Tunbridge ve Ashworth (1996) özellikle ölümü konu edinen bu yerlerin özelliklerini; olağandışı ve büyük olayların olması, mağdurların masum ve olayların yoruma açık olması, faillerinin açık bir şekilde tanımlanabilir ve mağdurlardan ayırt edilebilir olması, olayların kanıtlarının günümüze kadar ulaşmış olması ve gerçekleşen olayın görülebilir olması şeklinde açıklamaktadır (Yuill, 2003: 12; Kama ve Akoğlan Kozak, 2016: 244). Bazı araştırmacılar (Miles 2002; Stone 2006; Seaton, 1996; Dann, 1998) ise farklı parametrelerle hüznün turizmi yerlerini sınıflandırarak tartışmaktadırlar. Miles (2002) toplum ya da dünya üzerinde bıraktığı etki ya da vahşetin derecesine göre bu yerleri koyu ve daha koyu (dark and darker) olarak iki kategoride ele almaktadır (Kama ve Akoğlan Kozak, 2016:

245). Benzer şekilde Stone (2006) olayın mekanla ilişkili sunum şekline (amaç, yerin özgünlüğü, turizm altyapısı, olayın oluş zamanı) göre hüzün turizmi yerlerini en koyudan en açığa (darkest-lightest) doğru bir skala içinde kategorize etmekte ve yerleri çeşitlendirmektedir. Buna göre ölüm ve acının doğrudan yaşandığı yerleri en koyu (darkest), amaçlı ve kurgulanmış olanları ise en açık (lightest) yerler olarak tanımlarken, darkest yerlerin, eğitsel ve anma odaklı olup düşük düzeyde turizm altyapısı ile turist çekim merkezi, aynı zamanda tarihi mekanlar olarak, insanlık tarihinin hüzün içeren olaylarını, bilgi ve duygusal paylaşımlarını günümüze taşıdıklarına dikkati çekmektedir. Stone ayrıca turistlerin yalnızca duygusal ve eğitsel amaçlar için değil kendi mirasını görmek ya da meraklarını gidermek için de bu yerleri ziyaret ettiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla Stone'un modelinde savaş alanları, soykırım yerlerinin yanı sıra kitlesel ölüm ve beraberinde hüznün yaşandığı afet yerleri darkest olarak tanımlanmaktadır. "Lightest" olanlar ise ölüm ya da korkunun çoğunlukla eğlence ve ticari odaklı sunulduğu, bu nedenle yüksek düzeyde turizm altyapısı gerektiren ve bu özellikleriyle ilgi çeken yerleri kapsamaktadır (Stone, 2010; Kužnik, 2015; Mudzanani, 2014).

Hüzün turizmi yerlerini inceleyen bir diğer araştırmacı Dann (1998) ölüm ve işkence, cinayet gibi korkutucu olaylarla yerleri ilişkilendirerek; korku şehirleri, ölüm zindanları, savaş ve afet alanları, mezarlar ile anıt ve müzeler şeklinde bir sınıflandırma modeli önermektedir (Stone, 2010). Sembolik veya gerçek ölüm ile ilişkili yerleri, turizm davranışı kapsamında ele alan Seaton (1996) ise ölüm anına tanıklık edilen yerler, oluş zamanından sonra kitlesel veya bireysel ölüm alanları, ölümlerin gömüldüğü alanlar veya anıtlar, özel ölümlerin veya ölümlerin sembolik kalıntıları veya maddi kalıntılarının sunulduğu müzeler ile temsili ölüm ritüel yerleri olmak üzere 5 kategoride ele almaktadır (Seaton 1996, 240-42; 1999, 131; Albayrak 2013: 69). Buna göre Seaton (1996) idam gibi artık günümüzde uygulaması kaldırılan ölüm anını izlemek için yapılan seyahatleri birinci grupta, Auschwitz holocaust toplama kampı gibi vahşet alanları, Pompei gibi afet alanları, Waterloo gibi savaş alanları ya da Kennedy'nin suikaste uğradığı yer gibi ünlü kişilerin ölüm alanlarına yönelik seyahatleri ikinci grupta, İngiltere'deki Nelson sütunu gibi ölümlere ilişkin anıtlar ya da mezarlara yönelik seyahatleri üçüncü grupta, Küba devrim müzesi gibi belirli bir olay sonucunda ölen kişilere ait sembolik ve maddi kalıntıları görmek amacıyla yapılan seyahatleri dördüncü grupta, anma etkinlikleri ile temsili ölüm alanlarına yapılan seyahatleri ise son grupta örneklemektedir. Dolayısıyla bu model, hüzün turizmi yerlerini sınıflandırarak tartışmak için yararlı bir referans olduğu gibi bir yerin hüzün turizmine uygunluk düzeyinin araştırılması ve sunum potansiyelinin tespit edilmesine de olanak sağlamaktadır.

Farklı araştırmacılar tarafından sunulan tüm modeller içinde yer alan, afet yerleri (Yan vd. 2006), mezarlıklar (Seaton 2002), soykırım yerleri (Beech 2009), vahşet yerleri (Ashworth ve Hartmann, 2005), hapishaneler ve suç yerleri (Wilson 2008; Dalton 2013), köle miras yerleri (Dann ve Seaton 2001; Rice 2009) gibi çeşitli yerler de hüzün turizmi ile ilişkili birçok araştırmaya konu olmuştur. Bu bağlamda yapılan araştırmalar, günümüzde ölüm ya da trajedi olayları ve yerlerinin simgesel içerikli, kentsel peyzajlar (Roberts ve Stone, 2014:9-10), anıtlar, müzeler vb. yollarla turistik formda sunulduğu ve tüketildiğini göstermektedir. Bu şekilde ölüm ve trajedi içeren yerlerin özellikle semboller içeren işaretleyicilerle sunumunun turistik açıdan talep oluşturduğu (Blom 2000: 31) çeşitli nedenlerle yaşanmış ölüm olaylarına duyulan ilgi, bu yerlere ilişkin merak, insanlara verilen değer, mezarlıklar, kalıntılar ve yıkım gibi olayların merak edilmesinin de turistleri bu yerlere motive eden unsurlar arasında yer aldığı (Albayrak, 2013: 68) görülmektedir.

1.2. Hüzün Turizmi Ürünü Olarak Doğal Afet ve Afet Sonrası Yerler

Afetler, toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplara neden olan, gündelik hayatı ve insan faaliyetlerini kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa veya insan kaynaklı olaylardır (AFAD 2014: 23). Deprem, sel,

heyelan, çığ, kuraklık, fırtına, hortum vb. gibi oluşumu engellenemeyen ve kaynağı dünya dışında olan tehlikelerden kaynaklanan doğa olaylarının sonuçlarına ise “doğal afet” adı verilmektedir (AFAD 2014: 64). Bu şekliyle afet gerçekte bir olayın kendisi değil, doğurduğu sonuçtur (AFAD 2014: 23). Çoğu zaman ölüm ve yaralanmaların sayısı ile nispeten ölçülen toplumun etkilenme boyutu (Twigg, 2015: 1), yerlerin geçici/kalıcı kaybı ile yaşanan trajik olaylar afeti ve derecesini tanımlar (Convery vd. 2014:2). Afeti bir turizm cazibesi olarak tanımlayan unsurlar ise doğa olayının dinamiği ile sosyal ve fiziksel sonuçları olup (Rucin ska 2016) olayın yaşandığı yeri olay anında ya da sonrasında bir turizm destinasyonu ya da en azından potansiyel bir destinasyona dönüştürür (Wright ve Sharpley, 2016: 2).

Bu bağlamda, afet yerlerine yönelik ziyaretler, olayın gerçekleştiği zamana göre, oluş anında (olayın hemen sonrası) ve oluş zamanından sonra (uzak geçmiş) olmak üzere iki farklı şekilde ele alınmaktadır. Olayın hemen sonrasında veya yakın geçmişte bu yerlerin ziyaret edilmesindeki temel amaç, doğa olayını ve olayın fiziksel ve sosyal sonuçlarını gözlemlemek ve riskli alanda bu doğa olayını deneyimlemektir. Uzak geçmişte gerçekleşen olay yerlerine yönelik seyahatler ise çoğunlukla anıtlar ya da müzeler gibi temsili mekanlara yönelik olup (Rucin ska, 2016), afet ile afeti temsil eden bu yerler hüzün turizmi kapsamında sunulmaktadır. Dolayısıyla bu ayrım, afet yerlerinin afetin gerçekleştiği zamana göre iki farklı turistik amaçlı sunumuna dikkati çekmektedir: Olayın hemen sonrasında afet sonuçlarının ve yerlerinin amaçsız ve doğrudan sunumu afet turizmi, olayın fiziksel izleri ve mağdurların duygusal tepkileri azaldıktan/silindikten sonra afetin yaşandığı yerin sunumu ise hüzün turizmi kapsamında ele alınmaktadır.

Bir doğa olayı sonucunda gündelik hayatın kesintiye uğradığı ve çok sayıda insanın ani ve şiddetli ölüme maruz kaldığı afet yerlerini Rojeck (1997: 62) “duygusal (sensation) mekanlar” olarak tanımlamakta, ziyaretçilerin duygularını harekete geçiren yapısal yıkımların afetin hemen sonrasında afet sonuçlarını görmek isteyen turistleri cezbedtiğini iddia etmektedir. Rojeck (1997)’e göre afetten sonra hasar görmüş binalar yıkıldığında ya da yeniden inşa edildiğinde o yer, artık “afet turizmi” kapsamında değerlendirilemez. Çünkü afet yerleri turizm bağlamında yönetilmeyen, turizm hizmetleri ile altyapısı olmayan, dolayısıyla amaçlı olarak tasarlanmamış, ham ve geçici yerlerdir (White ve Frew, 2013). Ancak afetin gerçekleştiği yer, afetin oluş zamanından sonra anma ya da eğitim amaçlı sunulduğunda artık hüzün turizmi çekim yerine dönüşür (Logan ve Reeves, 2008). Gerçekte de ölüm, acı ve trajedi yerlerinin amaçlı sunumunu içeren hüzün turizmi, geçmiş olaylara ilişkin hem eğitim hem de duygusal mesajlar sunmayı amaçlamaktadır (Kang, vd., 2012).

“Ölüm (morbid) turizmi” tanımlamasıyla bir taraftan ani, beklenmedik bir zamanda gerçekleşen ölüm diğer tarafta ise cazibe odaklı yapay/sembolik ölüme dikkati çeken Blom (2000: 32) ise ölüme duyulan ilginin cazibe merkezini ziyaret etmede baskın bir parametre olduğu fikrini savunmaktadır. Ayrıca içerdiği duygusal mesajlarla ölüm ve afet yerlerini, politik, eğitim, eğlence ya da ekonomik kazanç gibi nedenlerle, amaçlı bir şekilde oluşturulmuş ve yeniden yaratılmış cazibe yerleri olarak tartışmaktadır.

Bu bağlamda trajik tarihi bir olay ve sosyal bir fenomen olarak kabul edilen doğal afetler (Kreps, 1995: 257) ile ilgili alanlar günümüzde hüzün turizmi yeri olarak değerlendirilmekte ve binlerce kişiyi cezbedtiği görülmektedir (Korstanje ve Ivanov, 2012: 57). Örneğin, 2008 yılında Çin’de depremin yıktığı kentlerden biri olan Beichuan deprem kalıntıları ve anıtları ziyaret etmek için turistlerin akın etmesi, cesetleri bulunmayan binlerce kurbanın mezarı olan ancak daha önce hiç tanınmayan kenti bir cazibe merkezi haline dönüştürmüştür. Bu şekilde kente ilişkin hazırlanan “iyileştirme planı” kapsamında, afeti içeren yeni turizm ürünleri sunulmaya başlanmış, turizm kentin birincil güçlerinden biri olarak ele alınmış ve bu yönde depremin oluşturduğu Tangjiashan Gölü, turistik bir cazibe merkezi olarak planlanmıştır. Ayrıca yerel yönetim Beichuan’ın kalıcı olarak boşaltılmasına, kalıntıların ise anıt olarak korunmasına karar vermiştir (Biran vd. 2014: 6). Benzer

Turkish Studies

şekilde 1968 depremi sonrası terk edilen Sicilya'nın Gibellina kent yerleşiminin, deprem sonrası kentsel tasarımlarla (Sanna ve Fernandez, 2012) 2009'da gerçekleşen yıkıcı bir deprem ile İtalya'nın L'Aquila kentinin enkazlarıyla (Wright ve Sharpley, 2016) yine 2004 tsunami sonrası Tayland'ın Phangnga eyaleti, 2008 Çin, 2010 Haiti ve 2015 Nepal depremleri sonrasında da bu yerlerin anıtlarla bir turizm çekim merkezi olarak sunulduğu ve tüketildiği görülmektedir (Kuznik 2015: 325). Ülkemizde de 17.480 kişinin yaşamını yitirdiği 17 Ağustos 1999 Marmara depremi sonrası etkilenen kentlerde anma amaçlı etkinliklerin yanı sıra afetlere ilişkin eğitim ve farkındalık oluşturmak amacıyla Adapazarı Deprem ve Kültür Müzesi, Kocaeli 17 Ağustos Deprem Anma ve Farkındalık Müzesi, Yalova 17 Ağustos Marmara Deprem Anıtı gibi sunumlarla bu afetin kültür turizmi kapsamında değerlendirildiği ifade edilebilir.

2. Yöntem

Temsil ettiği ölüm, acı ve trajedi içeriğiyle 1939 afetinin izlerini oluşturan anıt, kalıntı ve yerleri üzerinden, Erzincan'ın hüzün turizmi bağlamında potansiyelinin değerlendirilmesini amaçlayan bu çalışmada arşiv ve doküman taramasına dayanan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Geçmişe dönük her türlü yazılı ve sözlü kayıtlar (gazete, dergi, kitap, ansiklopedi, rapor, mektup vb. yayınlar) arşiv ve doküman taramasını oluşturmaktadır (Kozak, 2015: 97).

2.1. Veri Toplama Araçları

Araştırmada 1939 depremine ilişkin gazeteler, dergiler, kitaplar, makaleler ve internet kaynaklarından oluşan yazılı ve görsel dokümanlar veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. İkincil veri kaynaklarından elde edilen veriler doğrultusunda afetin özgün ve temsil yerleri ayrıca araştırmacılar tarafından yerinde incelenmiştir.

2.2. Verilerin Analizi

Çalışmada öncelikle hüzün turizmi, hüzün turizmi yeri ve afet sonrası yerlerin hüzün turizmi uygulamalarına ilişkin literatür araştırmasıyla kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçevede çalışmanın konusunu oluşturan 1939 depreminin neden olduğu fiziksel ve sosyal yıkımlara ilişkin ayrıntılı bir doküman ve arşiv taraması ile kentte deprem anında ve sonrasında yaşanan toplumsal ölüm ve trajedi ile bu trajediyi temsil eden yerler belirlenmiştir. Bu yerler Seaton (1996) tarafından geliştirilen "hüzün (dark) turizm tipolojisi" kapsamında sınıflandırılarak içerdiği ölüm ve trajik olaylarla analiz edilmiş ve mevcut yerler üzerinden Erzincan kentinin hüzün turizmi yeri olarak potansiyeli ortaya konulmuştur. Bu sınıflandırma içerisinde yer alan "oluş zamanından sonra kitlesel veya bireysel ölüm alanları" çalışmada **kitlesel ölüm ve trajedi yerleri**, "ölülerin gömüldüğü alanlar ve bunlara ait anıtlar" ise **mezarlık ve anıtlar** şeklinde iki başlık altında toplanmıştır. "Ölüm anına tanıklık edilen yerler", "özel ölümlerin veya ölümlerin sembolik kalıntıları veya maddi kalıntılarının sunulduğu müzeler" ve "temsili ölüm ritüel yerleri" ile ilişkin mekanların kentte yer almaması nedeniyle bu başlıklara yönelik herhangi bir değerlendirme yapılamamıştır.

3. Bulgular

Çalışmaya konu olan 1939 depremi, Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi kayıtlarına göre Richter ölçeğinde 7.9 şiddetinde 27 Aralık 1939 günü saat 01.57'de Erzincan'da meydana gelmiştir (www.koeri.boun.edu.tr) 400 km yarıçaplık geniş bir alanda hissedilen deprem (Tuğluoğlu, 2015: 114), Erzincan dışında Amasya, Yozgat, Çorum, Tokat, Sivas, Erzurum, Elazığ, Tunceli, Gümüşhane, Giresun, Ordu, Samsun, Trabzon gibi bir çok kentte yıkıcı etkisini göstermiştir (Tosik Dinç, 2016:2). Depremde 32.968 kişi hayatını kaybederken, 116.720 bina ise hasar görmüştür (www.koeri.boun.edu.tr). Köyleri ve ilçeleri de dahil olmak üzere Erzincan'daki ölü sayısı 15.600 iken yaralı sayısı 4.125, yıkılan bina sayısı 14.400, hasar gören bina sayısı ise 4043'dür. (Çuhadaroğlu, vd., 1992: 38). Dolayısıyla şiddeti göz önüne alındığında Anadolu'da 19. yüzyıldan

günümüze kadar ki süreçte gerçekleşen depremler arasında en büyük, etkileri ile kıyaslandığında ülkemizde en çok hasar bırakan deprem olarak (Haçin, 2014: 40), ayrıca can kayıpları açısından ise 20. yüzyıl depremleri içinde 9. sırada kayıtlara geçtiği görülmektedir (Coburn ve Spence, 2002: 7). Kandilli Rasathanesi Müdürü M. Fatin Gökmen'in deprem sonrası "Beş seneden beri kullandığımız sismograf aleti, bugüne kadar memleketimiz dâhilinde bu kadar şiddetli bir zelzele kaydetmiş değildir" şeklinde yaptığı ilk açıklama, depremin şiddetinin büyüklüğünün (Aytemiz, 2012'den aktaran Tuğluoğlu, 2015: 114), yanı sıra rasathanede o ana kadar deneyimlenmemiş olağanüstü duruma dikkati çekmektedir. Ölü ve yaralıların yanı sıra neden olduğu fiziksel, sosyal ve ekonomik kayıplarıyla bu afet "Şiddetli zelzele neticesinde Erzincan tamamen enkaz yığını haline geldi", "Erzincan yarı nüfusunu kaybetti" şeklinde atılan manşetlerle ulusal ve dünya basınında yer almıştır. Tüm ülkeyi derinden etkileyen bu trajik olay sonrası ulusal yas ilan edilmiş bunun sonucunda yardım kampanyaları başlatılmıştır.

Depremden dolayı kesilen telefon ve telgraf hatları nedeniyle kentle haberleşme olanağı sağlanamamış, ulaşım ağlarının kapanması sonucunda ise yardımlar da ulaştırılamamıştır. Ayrıca bunlara deprem sonrası çıkan yangın, günlerce devam eden artçı depremler ve -30'lara varan ağır kış şartlarının getirdiği olumsuzluklarda eklenince, kentte yaşanan felaketin boyutları daha da ağırlaşmıştır (Bozdemir, 2011). O günkü şartlar da göz önüne alındığında bu etkideki depremin sonuçlarıyla mücadele etmenin kolay olmadığı görülmektedir.

Gül (2011)'ün Başbakanlık Cumhuriyet Arşivlerinden (B.C.A.) aktardıklarına göre, Erzincan ile başkent Ankara arasındaki ilk bilgi paylaşımı Cenani Bey tarafından saat 06.30'da Dumanlı İstasyonundan çekilen bir telgraf ile sağlanmıştır. Cenani Bey'in kent merkezi hakkında bilgisi olmamasına rağmen Alp-Kemah ve Dumanlı-Erzincan arasındaki demiryolu hattının heyelan ve köprülerdeki çatlaklar yüzünden ulaşımına kapandığını, bu nedenle trenlerin istasyonda bekletildiğini, kentin acil yardıma ihtiyaç duyduğunu ifade etmiştir. Bu telgraf Ankara'nın afetten haberdar olması ve yapılacak yardımların hangi yollarla yapılacağını kararlaştırılması açısından büyük önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra aynı İstasyon'dan 27 Aralık sabahı saat 08.00'de gönderdiği telgrafla özellikle kent merkezinin durumunu bildiren kişi Erzincan Valisi Osman Nuri Tekeli'dir. Bu telgraf sayesinde "hükümet konağı, ordu evi, postane ve şehrin en sağlam binaları dahil olmak üzere bütün ev ve dükkanların yıkıldığı, kentin bir enkaz haline geldiği ve sadece piyade ve topçu kışlalarının sağlam kaldığı" öğrenilmiştir (Gül, 2011: 137). Vali Tekeli, aynı gün saat 11.15'de gönderdiği ikinci telgrafta ise "Erzincan'da yiyecek maddesi satan çarşının tamamen yıkıldığı, kısmen yandığı ve kentte yiyecek sıkıntısı çekildiği, tahribatın yalnız kent merkezi ile sınırlı olmadığı, köylerde de geniş ölçüde can ve mal kaybı olduğunu tahmin ettiğini" bildirmiştir (Tuğluoğlu, 2015: 115). Bu telgraflar, fiziksel hasarlar ve ölü/yaralı sayısına ilişkin tahmini verilerle kentin bir afet yerine dönüştüğünü kanıtlayan ilk resmi tarihi belgeler olarak Başbakanlık Cumhuriyet Arşivinde yer almaktadır.

Nesmith (2006: 59)'e göre afet ya da felaket, acı, ölüm, yıkım, çaresizlik ve sefalet içeren olaylardır. Dolayısıyla deprem anında ve sonrasında yaşanan olaylarla birlikte bu kent, binlerce kişinin öldüğü, yaralandığı ve evsiz kaldığı toplumsal bir trajedi yerine dönüşmüştür. Kentte yaşanan trajedi, 1939 tarihli fotoğraflar, yurt içi ve yurt dışı yazılı ve görsel medya kayıtları ile afetzedelerin aktardıkları sözlü ya da yazılı anılar aracılığıyla kent hafızasında, acı ve hüznü bırakan bir tarihi miras olarak devam etmektedir.

3.1. Kitlese Ölüm ve Trajedi Yeri: Yasak Kent

Günümüzde "yasak kent" olarak tanımlanan alan, sokakları, meydanları, kamusal yapıları ve konutlarıyla 1939 öncesi kentin özgün yerleşim yeridir. 1939 depremi ile 605 binanın hasar gördüğü, 6601 binanın yıkıldığı (Çuhadaroğlu vd., 1992: 38), hatta neredeyse tüm yapıların kullanılamaz hale

gelmesi nedeniyle tahliye edilerek “Yasak kent” olarak tanımlanmıştır. Yeni yerleşim önce “Muvakkat kent” sonrasında “Yeni kent” ismiyle farklı bir alanda yeniden inşa edilirken, yapı ve ikamet yasağı getirilen ve enkaz yığınının oluştuğu “Yasak kent” uzun yıllar kaderine terk edilmiştir. Bu süreçte depremin izlerini oluşturan çok sayıda yapısal kalıntı ise halkın bilinçsiz tahribatı ile zaman içerisinde ortadan kalkmıştır. Günümüzde, hayvan barınağı, kent rekreasyon alanı, mezbahane ve tarım arazilerinin yanı sıra Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından tescillenen; Terzi Baba Türbesi ve Mezarlığı, Şehitlik Mezarlığı ve Anıtı, 1939 Toplu Mezar ve Anıtı, İstasyon Binası, Taşçı Konağı (Hamamı), Çadırcı ve Nafiz Paşa Hamamı, Kale Kapısı ve Yeni Cami (İzzet Paşa Cami) kalıntılarından oluşan anıtsal yapılar, alanın kentsel bağlamını oluşturmaktadır.

Halk arasında “Eski Erzincan” ya da “afet yeri” olarak da bilinen bu yer, fiziki yıkımların yanı sıra 9.198 ölü sayısı ile toplu ölümlerin, afet anı ve sonrası toplumsal acı, hüzün, çaresizlik, korku vb. duyguları içeren çok sayıda trajik olayın yaşandığı yerdir. Gece yarısını geçen bir saatte herkesi uykuda yakalayan depremle, yıkılan evlerinden yarı çıplak ve çoğunlukla yalınayak çıkmayı başaranların yakınlarını ve yerlerini kaybetmeleri bu trajik olaylardan sadece birkaçıdır (Bozdemir, 2011).

“Ben kendimi yalınayak dışarı attım...”komşular beni kurtarın” diyenin haddi hesabı yok. Herkes toprağın altında kalmış. 5-6 kişiyi kurtardık. Ölülerini, yaralıları çıkardık. Çok acıydı... şehir duman içinde... toz toprak duman...”(Kaya, 2012: 138-139).

Deprem felaketinden kurtulmayı başaran L. Kaner, henüz 15 yaşındayken yaşadığı bu acıyı şu şekilde ifade etmektedir:

“Gece yarısı büyük bir sarsıntı ile uyandım. Sarsıntı o kadar şiddetli ve derinden geliyordu ki... tüm duvarlar yıkılmaya ve çatı çökmeye başladı...yıkıntılarının arasında sıkışmış hareket edemiyordum. Saatler sonra yardıma gelenler tarafından kurtarıldım. Kent bir harabeydi ve çığlıklar durmak bilmiyordu... daha sonra 42 yakınımı kaybettiğimi öğrendim. Benim için tam bir yıkım oldu. O günleri hiç unutamadım. Acısını halen yaşıyorum...” (Çuhadaroğlu vd., 1992: 41).

Afet yerine seyahat eden gazeteci/yazar İskender Fahrettin Sertelli ise enkaz yığınları arasında yaşananları, “Suflörü, rejisörü meçhul... dekorları insan kanıyla boyanmış, kulisleri insan cesetleriyle örülmüş korkunç bir sahnenin karşısındayız” şeklinde “1001 perdelik sahne” olarak betimlerken, 2 evladını kaybeden bir annenin toprağa “Yavrularımı elimden alma...Onları benden uzaklaştırma! Ben onlarsız yaşayamam” şeklindeki yakarışları, enkaz yığını arasında başını güçlükle uzatan 5 yaşındaki bir çocuğun “annem, babam, büyükannem nerede?” şeklinde acı içeren bağırışları ve sonrasında enkaz altından çıkarılan cesetlerin verdiği dehşet sahnesi içinde girdiği travmayı gözler önüne sermektedir (Tuýgun, 1992: 24).

Kaybetme duygusunun verdiği acı ve hüznle birlikte sağ kalanların, arama ve kurtarma, sağlık hizmetleri, acil barınma ve temel ihtiyaçların karşılanması ile ölümlerin defin işlemi sırasında yaşadıkları da çok çeşitli trajik sahneler içermektedir. Olaya ilişkin yazılı kaynaklarda depremin gece gerçekleşmesi, mevsimin kış, bölgenin ise dağlık olmasının yanı sıra (Tuğluoğlu, 2015: 115) kentin önemli ulaşım araçlarından tren yolunda meydana gelen hasar nedeniyle kente yardım ulaştırma konusunda ciddi sıkıntılar yaşandığına (Gül, 2011: 137), hatta 2-3 gün süresince kente ulaşamadığına dikkat çekilmektedir. Dolayısıyla depremin hemen sonrasında kente erişilemezlik, öncelikle arama ve kurtarma çalışmalarının mağdurlar ve kentte yer alan askerler tarafından yapılmasını gerektirirken, olayın canlı tanıklarından Arif Sağır'ın anlatıları bu çalışmalar sırasında yaşanan çaresizliği de gözler önüne sermektedir:

Turkish Studies

“Her yerden bağırtı, can kurtarın diye. (insan) ne yapacağını şaşırıyor. Elinde kazma yok, kürek yok, hazırlıklı değilsin. (binalar) kerpiç (olduğundan) elimle çıkarmaya çalışıyorum. Çok sıkıntılar çektik” (Kaya, 2012: 138-139).

Afetzedeler bu şekilde arama kurtarma ekipmanları ve uzman desteği olmaksızın yakınlarını kurtarmaya çalışırken, enkaz altında kalanlarda benzer şekilde çaresizlik içinde kurtarılmayı beklemektedir. Bu çaresizlik, mağdurların anlatılarına dayalı olarak 6.1.1940 tarihli Cumhuriyet gazetesi yazarı Peyami Safa tarafından şu şekilde aktarılmaktadır:

“Her yer yıkılmış. Toprağın altından korkunç gürültüler geliyor. Bir taraftan da şehir alevler içinde. Enkaz arasında ilerlemeye çalışıyorum. Birden ayaklarımın altından bir ses yükseldi: “Basmayın! Altında insan var! Allah aşkına bizi kurtarın!” (Bozdemir, 2011).

Ancak baştan sona enkaz yığını haline gelen ve hastane binasının da yıkılan binalar arasında olduğu “Yasak kent” te, enkazdan yaralı kurtarılanlar için hayata tutunmak ümit edildiği kadar kolay olmamıştır. Ahmet Dumlu sağlık hizmetleri ile ilgili olarak o günlerdeki durumu şu şekilde anlatmaktadır:

“Sağlık hizmeti iki gün sonra başladı... Götürecek hastane yok, yıkılmış. Şimdi hastanenin bahçesinde çadırdan bir yer yaptılar. Oraya götürülecek ama araç yok, yollarda kapalı. Sedyelerle götürebildiklerini götürüyorlar. Götüremedikleri de ya donuyor ya da ölüyor. Biz (enkazdan) çıkarıyorduk. Adam sakatlanmış, ezilmiş... Öbürü bağırtıyor ona koşuyoruz, öbürüne koşuyoruz. Ancak (geri geldiğimizde) orda ölmüş buluyorduk” (Kaya, 2012: 46).

Bu şekilde enkaz altında kalarak ya da soğuktan donarak ölenlerin sayısının sürekli arttığı afet yerinde ölümlerin defin işlemleri de ayrı bir trajedi içermektedir. Afetin canlı tanıklarının aktardıklarına göre cesetler günlerce toprak üzerinde beklemiş, bazıları yıkılan evlerinin önüne gömülmüştür. Böyle bir afet ortamında cesetlerin mezarlığa taşınması, o esnada gerekli araçların bulunması ya da dini seremonilerin yapılması pek mümkün olmamıştır (Kaya, 2012).

Dolayısıyla ölümlerin çoğu kent içinde rastgele yerlere gömülürken, özellikle kimsesizlerin ölü bedenleri ise meydanlardadır (Tuygun, 1992: 23). Çorum Gazetesindeki habere göre kadın, erkek, çocuk cesetleri yarı çıplak olarak, kentin muhtelif yerlerine yığılmaya başlamış, bu yığınlar bir süre sonra enkazların arasından fark edilecek büyüklüğe ulaşmıştır (Bozdemir, 2011).

Ancak afetten yaklaşık bir hafta sonra soğuğa rağmen, ölümler kokmaya, parçalanmış bedenlerden oluşan cesetleri köpekler parçalamaya başlamıştır. Depremden tahminen 25-30 gün kadar sonra ise şimdiki Terzibaba yolu üzerindeki Şehitlik civarında büyük bir çukur kazılarak bütün ölümler toplu halde buraya defnedilmiştir (Bozdemir, 2011). Birine kadın ve çocukların, diğerine erkeklerin gömüldüğü iki çukurdan oluşan bu toplu mezar, afetin canlı tanıkları olan Arif Sağır ve Nuri Atalay’a göre İstasyon binasının altında, o zamanlar “Puluthane bahçesi” olarak bilinen yerdir. Tanıklardan Kaplan Şener ise “Sürümhane” denilen yerdeki derin su arkını bu toplu mezarın yeri olarak işaret etmektedir (Kaya, 2012). Günümüzde bu iki yere ilişkin herhangi bir işaret bulunmamaktadır.

Afet sonrasında yaşam alanları yıkılan ancak sağ kalmayı başaranlar için bir taraftan açlık diğer taraftan soğuktan korunmak ve bir yere sığınmak da kolay olmamıştır. Bu bağlamda mağdurlar enkaz yığınlarından barakalar oluştururken, kimsesizler, hasar almayan az sayıdaki yapıdan biri olan İstasyon Binasına sığınmıştır. Bunun dışında yardım trenin kente beklenenden 3 gün sonra gelmesi durumları daha da zorlaştırmıştır. Toplum en temel ihtiyaçlarını bile karşılayamayacak hale gelmiştir.

Turkish Studies

Depremden iki gün sonra kente ulaşan ilk yardım, Erzincan valisinin çektiği “İmdat!” telgrafını alan Sivas'taki Kızılay ekiplerinin gönderdiği 5 bin lira ve 50 çadır olmuştur (bugundepremolsaydi.wordpress.com). Bu treni, açılan yollardan kente ulaşmayı başaran, Türkiye'nin ve dünyanın her yerinden gelen tıbbi malzeme, gıda ve çadır gibi temel gereksinim malzemelerini taşıyan diğer yardım trenleri takip etmiştir. Acı, hüzün ve çaresizliğin yaşandığı kentte, trenlerin afet yerine ulaşması da aynı duyguları hissettirmiştir. Bu bağlamda trenin geliş anını depremin canlı tanıklarından Ahmet Dumlu şöyle ifade etmektedir:

“Üç gün yardım treni gelmedi... tam o sırada bir de baktık tren düdüğü ötmeye başladı. (herkes) istasyona hücum etti... istasyona gittik ki beş altı tren birbirinin peşine...(Kemah istasyonunda) bekleyen trenlerin hepsi gelmiş... kimisi elbise dağıttı, kimisi ekmek... Soğuktan ayağımın birini kaldırıp diğerini indiriyorum. Adamlar (trenden) bana bir elbise attılar. Mavi bir çocuk ceketi... sanki dünyaları bana verdiler.. sırtımda bir tane gömlek var başka bir şey yok. (ceketi) giyindim. Elimi cebime soktum 5 lirada para...” (Kaya, 2012: 46).

Bu trajedi tablosu içinde “Yasak kent” daha önce benzeri görülmemiş olaylara da tanıklık etmektedir. Bu olay, duvarları yıkılarak ağır hasar gören yapılardan biri olan hapisneden kaçmayarak, arama ve kurtarma çalışmalarına katılan mahkumlara ilişkindir. Her sabah arama ve kurtarma çalışmalarına katılıp akşam geri dönen mahkumların fedakarlığı üzerine 26 Nisan 1940'da özel bir af kanunu ile mahkumlar affedilmiştir (Yavuz, 2015). Bu olay zaman içerisinde 1939 afetinin bir sembolü haline gelmiştir.

Yasak kente erişimin sağlanması ile afet zararlarının azaltılması ve acil ihtiyaçların karşılanması yönünde çalışmalar hızlandırılmıştır (Haçın, 2014: 47). Ülkemizin her köşesinden ve dünyadan gelen yardımlarla, mağdurların barınmasına yönelik çadır kent, sağlık hizmetleri için seyyar hastane ve yiyecek ihtiyaçları için aşevleri kurulmuştur (Kaya, 2012:144). Ancak özellikle soğuk iklim şartları nedeniyle “Yasak kent”teki geçici yerleşimde yaşam zordur. Bunun üzerine felaketzedelerin Sivas, Kayseri, Adana, Mersin, Antakya, Bursa, Giresun gibi illerde iskan edilmesine karar verilmiştir. Bu yönde gerekli tedbirler alınarak, 12 Ocak 1940 tarihi itibarıyla göç etmeleri sağlanmıştır (Haçın, 2014: 79). Kısa bir süre sonra ise Yasak kent bu göçlerle birlikte tamamen boşaltılarak, terk edilmiştir.

Dolayısıyla dünya tarihinin en ağır bedeller ödenen afetlerinden biri olarak kayda geçen 1939 depremi ve afetin yaşandığı “Yasak kent”, hem bir kent yerleşiminin yok oluşunun resmi hem de ölüm, acı, hüzün yani trajedi içeren kent geçmişinin gerçek yeri ve mirasıdır. Halen imar yasağı devam eden bu alanda, depremden günümüze fiziki bütünlüğünü ve işlevini sürdüren İstasyon Binası, 2010 yılında restoran olarak yeniden işlevlendirilen Taşçı Konağı (özgün işlevi hamam), restorasyon çalışmaları devam eden Çadırcı Hamamı ve işlevsiz kaderine terk edilen Nafiz Paşa hamamı ile Kale kapısı ve Yeni Cami (İzzet Paşa Cami) kalıntısı bir doğa olayı ile yaşananların mekânsal temsillerini oluşturmaktadır. Bu yapıların dışında fotoğraflar, video kayıtları, gazeteler, yazılı kayıtlara geçen hikâyeler, ağıtlar ve şiirler, afetten ve “Yasak Kent”ten günümüze kadar ulaşan belgeler arasında yer almaktadır.

3.2. Mezarlık ve Anıtlar: Şüheda Kabri, Zelzele Anıtı ve Deprem Anıtı

Günümüzde “Yasak kent” alanında yer alan, Şüheda Kabri (Toplu Mezar) ve “Zelzele Anıtı” kentin hüzün geçmişini temsil eden mezarlık ve anıtı oluşturmaktadır. Bu anıt ve mezar, dönemin Valisi Tükel tarafından 1941-1942 yılları arasında, afet öncesinde kent mezarlığı olan sonrasında ise parka dönüştürülen ve içinde halk tarafından önemle anılan dini alimlerin hatıralarını taşıyan yerde oluşturulmuştur. Alan öncelikle “asri mezarlık” olarak düzenlenmiş, anıtın temelinde oluşturulan ortak mezarda, “Yasak kent”te enkaz altında ölen ve orada gömülenlerin kemikleri toplanarak, ayrı

torbalarda ve üzerinde isimleri yazılı şekilde defin işlemleri yapılmıştır. Erzincanlılara felaketin ortak kabrini hediye etmek isteyen Vali, toplu mezar ve anıtın açılışı ile yeni kentin ilk temel atma gününü, yeni Erzincan'ın kuruluş günü olarak kabul etmiştir. Vali Tükel her yıl yapılacak bir törenle kentin kuruluşunun kutlanması ve ölenlerin anılmasını istemiş, görev yaptığı süre içinde de sürekliliğini sağlamıştır.

Açılış töreninde Tükel (1949: 23)'in yurttaşlara ve ölümlere hitaben yaptığı konuşmada, pembe renkli bu toplu mezar ve anıtın, “*Erzincanlıların yüreklerinde vücut bulmuş bir mabedin mütekasif bir eseri*” olduğunu ifade etmiş, “*Erzincanlıların yaptırmakta oldukları medeni ve asri kentin boynuna asılmış bir pırlanta gerdanlık*” olarak tanımlamıştır. Tükel konuşmasının sonunda “*Ey mübarek ölümler, rahat rahat uyuyunuz, biliniz ki artık Erzincanlılar bir defa daha gaflet göstererek, sizin gibi şehitler asla vermeyecektir*” ifadelerini kullanmıştır. Kentte afeti temsil eden bu mezar ve anıt afetin özgün yerindedir. Ancak günümüzde bu yer ve mekanlar anma amaçlı kullanılmamaktadır.

Günümüzde Yeni Kent Cumhuriyet meydanında konumlandırılmış “Deprem Anıtı” da kentin bu hüznü geçmişini temsil eden anıtlardan bir diğeridir. Deprem Anıtı, afet yerini ziyaret eden dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye yaralı elleri ile sarılan yaşlı bir kadının yer aldığı fotoğraftan esinlenilerek, 1948 yılında heykeltıraş Ratip Aşir Acudoğlu tarafından yapılmıştır. Fotoğrafa konu olan olay günümüze şu şekilde aktarılmıştır:

İsmet İnönü yanındaki devlet yetkilileriyle afet alanını ziyaret ettiği sırada yanına yaşlı bir kadın yaklaşır ve İnönü'nün boynuna sarılarak, “Mehmedim burada öldü. O da askerdi. Vatan sağolsun” diyerek ağlar.

Böyle bir anıt inşası ve anıta ilişkin kullanılan tema, yine Dr. Sükutu Tükel'e aittir. Gerçekte yaşanmış bu trajik anı, anıtlılaştırarak gelecek nesillere aktarılmasını istemiş, hatta yeni kent için hazırlanan İmar planı üzerine bu anıtı bir iz olarak işaretlemiştir. Tükel anılarında,

“Yavrulara, gençlere ve bütün gelecek nesle bu felaketi daimi surette hatırlatacak ve üçüncü, dördüncü defa Erzincan'ı yok eden bu gibi afetlerin tekrarına mani olacak tedbirlerin alınmasında ikaz edici bir rol oynayacak olan böyle bir anıtın yapılmasını gerekli gördüğünü” ifade etmektedir (Tükel 1949: 46).

Yeni kentte afeti anma amaçlı inşa edilen bu anıt, bir kaide üzerinde yükselen heykellerden oluşmaktadır. Reşat Ekrem Koçu'nun aktardıklarına göre en üstteki 3 heykel, bir erkek, bir kadın ve çocuk figürü ile yukarıda bahsedilen olayı betimlerken, alttaki 3 heykelden ortadaki kadın yani Vatan Ana, sağındaki Erzincanlı erkeğe yeni kurulan şehrin anahtarını soldaki erkeğe ise yeni kenti kuran işçi, ameleye bir çelenk vermektedir (www.erzincannostalji.com).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

1939 yılında gerçekleşen bir depremle fiziksel ve toplumsal yıkımların dolayısıyla bir afetin yaşandığı Erzincan kentinin hüznü turizmi potansiyelinin araştırıldığı bu çalışmada, Seaton (1996)'ın önerdiği model üzerinden afet ve afetin izlerini taşıyan yerler ve anıtlar temsil ettiği ölüm ve trajik olaylarla analiz edilmeye çalışılmıştır. Buna göre afetin özgün yeri olan ve “Yasak kent” olarak bilinen kentsel alanın, literatürde ifade edildiği şekliyle (Tunbridge ve Ashworth, 1996; Albayrak, 2013:70; Stone, 2006: 146; 2011: 686) önemli sayıda ölümün gerçekleştiği, maddi yıkımlar ve alışlagelmişin dışında birçok trajik olayın yaşandığı bir yer olarak, ayrıca olayı yaşayanlar tarafından bilinmesi ve olaya ilişkin bazı yapısal kalıntılarıyla varlığını sürdürmesi nedeniyle kentin en önemli hüznü turizmi potansiyelini oluşturduğu ifade edilebilir. Adeta mezar taşı olmayan bir mezarlığa dönüşen “Yasak Kent”te yerinde yapılan gözlemlerle afet anı ve sonrasında yaşanan her bir trajik olay ya da ölümle doğrudan ilişkili mekânsal izlerin çoğunun yok olduğu tespit edilmiştir. Buna göre

tanımsız bir alan olarak varlığını sürdüren bu kentsel alanda, “Yeni Cami (İzzet Paşa Cami)”, “Kale Kapısı” kalıntıları ile günümüze kadar fiziki bütünlüğünü koruyarak ulaşmayı başaran “İstasyon Binası”, “Taşçı, Çadircı ve Nafiz Paşa hamamları” afetin maddi izlerini ya da tanık yapılarını oluşturmaktadır. Seaton (1999)’ın tanımlamasıyla 1939 afeti ile kitlesel ölümün yeri olan “Yasak kent”te, bu yapılar afetin trajik olaylarını, bilgi ve duygusal paylaşımlarını günümüze taşıyabilirler.

Bunların yanı sıra “Deprem Anıtı” ile “Şüheda Kabri” (Toplu Mezar) ve “Zelzele Anıtı”nın da kent için hüzün turizmi potansiyeli taşıdığı görülmektedir. Yeni kent yerleşiminde Kang vd., (2012)’nin ifadesiyle afeti ve ölenleri anma ve hatırlama amaçlı inşa edilen ve betimlediği trajik olayla birlikte duygusal ve eğitsel mesajlar iletme özelliğine sahip olan “Deprem Anıtı”, hüzün turizmi kapsamında değerlendirilme özelliğine sahiptir.

Araştırmanın bulgularına göre afette hayatını kaybedenlerin bir kısmının toplu olarak gömüldüğü “Şüheda Kabri” ve kabrin üzerinde yer alan “Zelzele Anıtı” ise afetin özgün yerinde ölümü simgeleyen mekanlardır. Bu yerler Stone (2006)’un da ifade ettiği gibi yalnızca duygusal ve eğitsel amaçlar için değil kendi mirasını görmek ya da meraklarını gidermek isteyen özellikle afette yakınlarını kaybeden yerli turistler için seyahat hareketliliği sunabilecektir.

Dolayısıyla 78 yıl önce gerçekleşen, resmi kayıtların yanı sıra, gazete haberleri, fotoğraflar ve videolar gibi çok sayıda yazılı ve görsel kaynakla hem dünya hem de kent tarihi içinde kayıtlara geçen 1939 afetinin yaşandığı Erzincan kenti, Tarlow (2005)’un ifadeleriyle tarihsel olarak kayda değer ve etkileri hala devam eden ölüm ve trajedi yeri (Yan, vd., 2016: 109) olarak önemli bir hüzün turizmi potansiyeline sahiptir. Kentte düşünsel, duygusal ve imgesel öğelerin iç içe girdiği ve her an güncel olan deprem gibi doğa olayının neden olduğu bu afetin hüzün turizmi aracılığıyla sunulması ve tüketilmesi, sadece yerel değil evrensel ölçekte de toplumsal sorun ve çözümler için gerekli perspektifler oluşturulabilir. Ancak bu konu hakkında henüz yeterli bir farkındalık oluşmadığı görülmektedir.

Kentte afeti temsil eden bu mekan ve kentsel alanlar hüzün turizmi bağlamında potansiyel taşımakla birlikte aşağıda belirtilen öneriler doğrultusunda, gerçekleştirilecek uygulamalarla afetin izlerinin sunulması önem taşımaktadır:

- 1939 afetini yansıtan gazeteler, videolar, fotoğraflar ve resmi belgelerden oluşan yazılı ve görsel maddi kanıtların sergilendiği eğitim amaçlı afet müzesinin oluşturulması.
- Toplumsal hafızada hala güncelliğini koruyan acı ve hüzün içeren trajik ve sıra dışı olayların anıtlaştırılması ve kalıcı hale getirilmesi.
- Afetin hafızalaştırılmasının yanı sıra ölümlerin anılmasına yönelik düzenli anma etkinlikleri ve ritüellerin gerçekleştirilmesi.
- Depremlerin dinamik etkisi ve neden olabileceği fiziksel sonuçlarını yansıtan “Kale Kapısı” ve “Yeni Cami (İzzet Paşa Cami)” kalıntılarının harabe biçimiyle korunarak, afete tanıklık eden ve sonrasında toplumsal göçün yeri olan “İstasyon Binası”nın ise içerdiği bu trajediyi yansıtan bilgi tabelalarıyla işaretlenerek sunulması.
- Afetten günümüze kadar ulaşmayı başaran yapıları kapsayıcı, afetin tüm yaşanmışlıklarıyla ilişki kuracak şekilde kentsel mimari tasarımlarla “Yasak Kent” in açık hava müzesi şeklinde sunulması.

KAYNAKÇA

- AFAD, (2014). "Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü". (<https://www.afad.gov.tr/>)
- Alaeddinoğlu, F., Aliğaoğlu, A. (2007). "Savaş Alanları Turizmine Tipik Bir Örnek: Büyük Taarruz (26-30 Ağustos 1922) ve Başkomutan Tarihi Milli Parkı." *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 18(2): 215-225.
- Albayrak, A. (2013). *Alternatif Turizm*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Ashworth G. J., Hartmann, R. (2005). *Horror and Human Tragedy revisited: The Management of Sites of Atrocities for Tourism*. New York, NY: Cognizant
- Beech, J. (2009). Genocide Tourism, Sharpley and P. R. Stone (edt) *The Darker Side of Travel: The Theory and Practice of Dark Tourism*. Aspects of Tourism Series, Channel View Publications, Bristol, 207-23.
- Bigley, J. D., Le C., Chon J., Yoon Y., (2010). "Motivations for War-related Tourism: A Case of DMZ Visitors in Korea." *Tourism Geographies*, 12 (3): 371-394.
- Biran, A., Liu W., Li G., ve Eichhorn V., (2014). "Consuming Post-Disaster Destinations: The Case of Sichuan, China." *Annals of Tourism Research*, 47: 1-17.
- Blom, T., (2000). "Morbid Tourism- A Postmodern Market Niche with an Example from Althorp." *Norsk Geografisk Tidsskrift- Norwegian Journal of Geography*, 54 (1): 29-36.
- Bozdemir, A. (2011). 1939 Erzincan Depremi, <http://www.kardere.com/default.aspx?pid=50646&nid=69392>
- Chang, T. Y. (2014). "Dark Tourism. The Effects of Motivation and Environmental Attitudes on the Benefits of Experience." *Revista internacional de Sociología*, 72(2): 69-86.
- Coburn, A., Spence R. (2002). *Earthquake Protection*, Second Edition. England Chichester: John Wiley & Sons, Ltd.
- Convery I., Corsane G., Davis P. (2014) *Introduction*. Convery I., Corsane G., Davis P. (edit) *Displaced Heritage: Responses to Disaster, Trauma and Loss*. Woodbridge: The Boydell Press.
- Çuhadaroğlu, F., Kara, R., Ustaoglu, E. (1992). *Deprem ve Erzincan 13 Mart 1992 Erzincan Depreminin Öncesi Deprem Olayı ve Sonrası*. İstanbul: Erzincan Valiliği, Mega Basım Yayın.
- Dalton, D. (2013). *Dark Tourism and Crime*, Abingdon, Oxon, UK: Routledge.
- Dunkley, R., Morgan, N., Westwood, S. (2011). "Visiting the Trenches: Exploring Meanings and Motivations in Battlefield Tourism." *Tourism Management*, 32(4): 860-868.
- Dann, G. (1998) *The Dark Side of Tourism*. Etudes et Rapports, Serie L. Aix-en-Provence: Centre International de Recherches et d'Etudes Touristiques.
- Dann, G., Seaton, A. (2001). *Slavery, contested heritage and thanatourism*. London: Thomson Learning.
- Farmaki, A., (2013). "Dark Tourism Revisited: A Supply/Demand Conceptualisation", *International Journal of Culture*." *Tourism and Hospitality Research*, 7(3): 281-292.

- Fonseca, A. P., Seabra C., Silva C. (2016). "Dark Tourism: Concepts, Typologies and Sites." *Journal of Tourism Research & Hospitality*, S2-002, 1-6.
- Gül, O. K., (2011). "27 Aralık 1939 Erzincan Depremi'nin Sivas ve İlçelerine Etkileri." *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 3(2): 135-145.
- Haçın, İ. (2014). "1939 Erzincan Büyük Depremi." *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler*, 88: 38-69.
- Kama, S., Akoğlan Kozak, M. (2016). "Dark (Hüzün) Turizmi Mekânı Olarak Çanakkale", VIII. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi, 28 Nisan – 01 Mayıs 2016, Avanos, Nevşehir.
- Kang, E. J., Scott, N., Lee, T. J. ve Ballantyne, R. (2012). "Benefits of Visiting a 'Dark tourism' site: The Case of The Jeju April 3rd Peace Park, Korea." *Tourism Management*, 33(2): 257-265.
- Kaya, E. (2012). *Şehre Tanıklık Edenler Erzincan Sözlü Tarih Çalışması*. Cilt I, İstanbul: Pasifik Ofset.
- Kılıç, B., Akyurt, H. (2011). "Destinasyon İmajı Oluşturmada Hüzün Turizmi: Afyonkarahisar ve Başkomutan Tarihi Milli Parkı." *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1): 209-232.
- Korstanje, M. E., Ivanov, S. (2012). "Tourism As a Form of New Psychological Resilience: The Inception of Dark Tourism." *Cultur, Revista de Cultura e Turismo*, 6(4): 56-71.
- Kozak, M. (2015). *Bilimsel Araştırma: Tasarım, Yazım ve Yayım Teknikleri*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kreps, G. (1995). "Disasters as systemic event and social catalyst: A clarification of the subject matter." *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 13(3): 255-284.
- Kužnik, L. (2015). "Typology of Dark Tourism Heritage With It's Implications on Slovenian Future Dark Tourism Products." *318 RSC*, 7(3), 318-348.
- Lennon, J. J., Foley M. (1999). "Interpretation of Unimaginable: The U.S. Holocaust Memorial Museum, Washington, D.C., and Dark Tourism." *Journal of Travel Research*, 38 (1): 46-50.
- Logan, W., Reeves, K. (Eds.). (2008). *Places of pain and shame: Dealing with 'difficult heritage'* Abingdon: Routledge; White, L., & Frew, E. (Eds.) (2013). *Dark tourism and place identity: Managing and interpreting dark places*. Abingdon: Routledge.
- Macdonald, S. (2009). *Difficult Heritage, Negotiating the Nazi Past in Nuremberg and Beyond*. USA: Routledge.
- Meskel, L. M. (2002). "Negative Heritage and Past mastering in Archaeology." *Anthropological Quarterly*, 75(3):557-574.
- Miles, S. (2014). *Anthropogenic Disaster and Sense of Place: Battle Sites as Tourism Attraction*. Convery, I., Corsane G., Davis, P., (edit), *Displaced Heritage: Responses to Disaster, Trauma, and Loss*. Boydell Press: Woodbridge.
- Miles, W. (2002). "Auschwitz: Museum interpretation and darker tourism." *Annals of Tourism Research*, 29(4): 1175-1178.
- Mudzanani, T. (2014). "Why is death so attractive? An analysis of Tourists' motives for visiting the Hector Peterson Memorial and Museum in South Africa." *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 5(15): 570-574.

- Nesmith, E. (2006). "Defining "Disasters" with implications for nursing scholarship and practice." *Disaster Management and Response*, 2, 59-62.
- Özçelik, H. (2012). *Gelibolu-Waterloo Karşılaştırması Yoluyla Türkiye'de Keder Turizmi Potansiyeli Analizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Podoshen, J. S., Hunt, J.M., (2011). "Equity Restoration, The Holocaust and Tourism of Sacred sites." *Tourism Management*, 32(6): 1332-1342.
- Powell, R., Lankova K. (2016). "Dark London: Dimensions and characteristics of Dark Tourism Supply in the UK Capital." *Anatolia, An International Journal of Tourism and Hospitality Research*", 27(3): 339-351.
- Rice, A. (2009) 'Museums, Memorials and Plantation Houses in the Black Atlantic: Slavery and the Development of Dark Tourism', in R. Sharpley and P. Stone (eds) *The Darker Side of Travel: The Theory and Practice of Dark Tourism*, Bristol, UK: Channel View Publications.
- Roberts C., Stone P. R., (2014). Dark Tourism and Dark Heritage: Emergent themes, Issues and Consequences. Ian Conner, Gerard Corsane ve Peter Davis (edit) *Displaced Heritage: Responses to Disaster, Trauma, and Loss*, (9-18). Boydell Press, Boydell and Brewer.
- Rucin'ska, D. (2016). "Natural Disaster Tourism as a Type of Dark Tourism." *World Academy of Science, Engineering and Technology International Journal of Social, Behavioral, Educational, Economic, Business and Industrial Engineering*, 10 (5):1385-1389.
- Rojeck, C. (1997.) *Indexing, Dragging And The Social Construction of Tourist Sights*, Chris Rojeck ve John Urry (edit) *Touring Cultures Transformations of Travel and Theory*. Routledge, London, 52-74.
- Rojeck, C. (1993). *Ways of Escape, Modern Transformation in Leisure and Travel*. Houndmills, London: The Macmillan Press.
- Sanna, S., Fernández, N. G. (2012). Sicily: a journey between the ruins. In *6th Conference of the International Forum on Urbanism (IFoU): TOURBANISM, Barcelona, 25-27 gener* (pp. 1-10). International Forum on Urbanism.
- Seaton, A.V., (1996). "Guided by the Dark: From Thanatopsis to Thanatourism." *International Journal of Heritage Studies*, 2(4):234-244.
- Seaton, A. V., (1999). "War and Thanatourism Waterloo 1815-1914." *Annals of Tourism Research*, 26 (1): 130-158.
- Seaton, A. V. (2002). "Thanatourism's Final Frontiers? Visits to Cemeteries, Churchyards and Funerary Sites as Sacred and Secular Pilgrimage." *Tourism Recreation Research*, 27 (2): 73-82.
- Slade, P., (2003). "Gallipoli Thanatourism the Meaning of ANZAC.", *Annals of Tourism Research*, 30 (4): 779-794.
- Stone, P. R. (2006). "A Dark Tourism Spectrum: Towards a Typology of Death and Macabre Related Tourist Sites, Attractions and Exhibitions." *Tourism: An International Journal*, 54 (2): 145-160.
- Stone, P. R. (2010). *Death, Dying and Dark Tourism in Contemporary Society: A Theoretical and Empirical Analysis*. Doctoral thesis, University of Central Lancashire.

Turkish Studies

- Stone, P. R. (2011). "Dark Tourism and the Cadaveric Carnival: Mediating Life and Death Narratives at Gunther von Hagen's Body Worlds." *Current Issues in Tourism*, 14(7): 685-701.
- Stone, P., (2013). "Dark Tourism Scholarship: A Critical Review." *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 7(3): 307-318.
- Tanaś, S. (2013). "Tourism 'Death Space' and Thanatourism in Poland." *Current Issues of Tourism Research*, 1: 22-27.
- Tarlow, P. E., (2005). *Dark Tourism, The Appealing, 'Dark' Side of Tourism and More (47-58)*, Niche Tourism, Contemporary Issues, Trends and Cases, (Ed.) Marina Novelli, Routledge, Elsevier Butterworth-Heinemann.
- Tosik Dinç, F. (2016). "Ulus Gazetesine Göre 1939 Erzincan Depremi." *Diyalektolog, Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 13: 1-21.
- Tuğluoğlu, F. (2015). "1939 Büyük Anadolu Zلزlesi ve Erzincan Vilayetinde Yardım Faaliyetleri." *History Studies*, 7(2): 113-136.
- Tunbridge, J.E. ve Ashworth, G.J. (1996), *Dissonant Heritage: The Management of the Past as a Resource in Conflict*, Toronto: John Wiley and Sons.
- Tuygun, Ü. (1992). *1992 Erzincan Zلزlesi*, İkinci Baskı, Ankara: Kervan Yayınları, Aydoğdu Ofset.
- Tükel, S., (1949). *Yeni Erzincan Nasıl Kuruldu? Ve Niçin Bitirilemedi?*. Basım Yeri Yok: Piyasa Matbaası.
- Twigg, J. (2015). *Disaster risk reduction*, Good Practice Review No. 9. London: Overseas Development Institute.
- Varol, F. (2015). Hüzün Turizminin Türkiye'de Var olan Potansiyeli Üzerine Kuramsal Bir Araştırma, I. Eurasia International Tourism Congress: Current Issues, Trends, and Indicators (EITOC-2015), Vol. III, 147-160, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- White, L., & Frew, E. (Eds.) (2013). *Dark tourism and place identity: Managing and interpreting dark places*. Abingdon: Routledge
- Wight, A. G., (2006). "Philosophical and Methodological Praxes in Dark Tourism: Controversy, Contention and the evolving paradigm." *Journal of Vacation Marketing*, 12(2): 119-129.
- Wilson, J. Z. (2008). *Prison: Cultural Memory and Dark Tourism*. New York: Peter Lang.
- Wright, D., Sharpley R. (2016). "Local community perceptions of disaster tourism: the case of L'Aquila, Italy." *Current Issues in Tourism*, 1-17
- Yan, B. J., Zhang, J., Zhang, H. L., Shao, J. L., Yong, R. G. (2016). "Investigating the Motivation-Experience Relationship in a Dark Tourism Space: A Case Study of the Beichuan Earthquake Relics, China." *Tourism Management*, 53, 108-121.
- Yavuz, C. (2015). "1939 Erzincan Depremi Kurtarma Çalışmalarında Yer Alan Mahkumların Affi Bağlamında Türkiye'deki Af Uygulamaları." *TBB Dergisi*, 119:87-96.
- Yuill, S. M. (2003). *Dark Tourism: Understanding Visitor Motivation at Sites of Death and Disaster*. Master of Science Thesis, Texas A&M University, USA.
- <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/deprem-bilgileri/buyuk-depremler/> Erişim Tarihi: 11.12.2016

<https://bugundepremolsaydi.wordpress.com/tag/deprem/>. Erişim Tarihi: 05.05.2017

<http://www.erzincannostalji.com/resat-ekrem-kocudan-erzincanlilara-mektup/> Erişim Tarihi:
11.04.2017